

Η φιλοσοφία γίνεται εύκολα μια νοσταλγική άσκηση. Άλλωστε, η σύγχρονη φιλοσοφία έχει την τάση να προβάλλει αυτή τη νοσταλγία. Σχεδόν πάντα, δηλώνει πως κάτι έχει ξεχαστεί ή έχει σβηστεί, πως κάτι λείπει. Ως συνήθως, οι φιλόσοφοι φαντάζονται ότι εκείνοι έχουν επινοήσει αυτή τη μελαγχολική λατρεία της απώλειας κάθε πράγματος που έχει μια αξία, και εν τέλει της απώλειας τού ίδιου του παρόντος· αλλά τη μελαγχολία τού να μην αισθάνεται πια κανείς, να μην συναισθάνεται τη ζωντάνια του παρόντος πρώτοι την έχουν εκφράσει οι ποιητές: «Ένα παρόν λείπει», έχει πει ο Μαλλαρμέ. Και ο Ρεμπώ: «Δεν είμαστε στον κόσμο». Που σημαίνει: το ίδιο το σύγχρονο λείπει. Σαν να υπήρχε, ήδη από παλιά, μια απόσταση ανάμεσα στη σκέψη μας και το παρόν του κόσμου, την οποία η φιλοσοφία έχει εντοπίσει εδώ και πάρα πολύ καιρό, αλλά που σήμερα ίσως μεγαλώνει. Ή ίσως είναι πιο δύσκολο να εντοπιστεί.

Θα ήθελα να επιχειρήσω σήμερα, να δείξω αυτή την απόσταση, να αναλάβω τον κίνδυνο, αν όχι του παρόντος, τουλάχιστον αυτού που μας χωρίζει από το παρόν, και το οποίο είναι της τάξης της αναπαράστασης, της τάξης της εικόνας. Εν ολίγοις, να επαναλάβω την παλιά προσπάθεια να γίνει μια πραγματική ανάλυση των εικόνων του παρόντος χρόνου. Ή τουλάχιστον να επιχειρηθεί ένα είδος περιγραφής του καθεστώτος των εικόνων, αυτών που μας αποδίδουν το χρόνο, δίχως από την άλλη να τον απελευθερώνουν.

Οδηγός μου θα είναι, όπως και άλλες φορές, κάτι μη φιλοσοφικό, ένα θεατρικό έργο, *Το μπαλκόνι*, του Ζαν Ζενέ.

Το θέμα αυτού του έργου, είναι ακριβώς ό,τι διακυβεύεται στην έκφραση «εικόνες του παρόντος χρόνου». Πράγματι, το κείμενο του Ζενέ θέτει ρητά το ερώτημα τι γίνονται οι εικόνες, όταν το παρόν έχει να κάνει με μια αναταραχή. Για τον Ζενέ, είναι το παρόν των εξεγέρσεων ή της επανάστασης. Για εμάς, είναι αναμφίβολα εκείνο της Αραβικής Άνοιξης και του κινήματος των αγανακτισμένων, καθώς και το παρόν της κρίσης του καπιταλισμού και των ολέθριων συνεπειών της στην Ευρώπη.

Ο Ζενέ επεξεργάζεται λοιπόν τη σχέση ανάμεσα στις εικόνες και την αβεβαιότητα –και δη το αθέατο– του παρόντος.

Ο Ζακ Λακάν έχει αφιερώσει μία εκτενή ανάλυση στο έργο του Ζενέ. Όπως ο Φρόυντ αντλούσε ένα ολόκληρο μέρος της θεωρίας του από τα έργα του Σοφοκλή, έτσι και ο Λακάν ήξερε ότι το θέατρο είναι μία πολύτιμη δεξαμενή όταν πρόκειται για την κατανόηση του μηχανισμού που μετασχηματίζει το πραγματικό σε αναπαράσταση και την επιθυμία σε εικόνες· όταν πρόκειται για την απόσπαση μέσα από φαντασιακούς ελιγμούς της συναίνεσης των υποκειμένων στην εξουσία που τα διαχωρίζει από τις ίδιες τους τις δημιουργικές ικανότητες. Σε αυτή την κατεύθυνση, επιμένει σε ένα σημείο φαινομενικά τυπικό. Θεωρούσε ουσιώδες να καταλάβουμε ότι *Το μπαλκόνι* είναι κωμωδία. Και όριζε την κωμωδία ως εξής: «Η κωμωδία αναλαμβάνει, συγκεντρώνει, απολαμβάνει τη σχέση με μία εντύπωση, [...] την εμφάνιση δηλαδή αυτού του σημασιόμενου που αποκαλείται φαλλός». Εδώ η σημαντικότερη λέξη είναι η «εμφάνιση». Η τραγωδία είναι η μεγαλειώδης μελαγχολία του πεπρωμένου, δηλώνει ότι η Αλήθεια ανήκει στο παρελθόν. Αντιθέτως, η κωμωδία είναι πάντοτε κωμωδία του παρόντος, γιατί αναδεικνύει τον φαλλό, δηλαδή το αυθεντικό σύμβολο αυτού του παρόντος. Μόνο το θέατρο επισημαίνει την κωμική εμφάνιση εκείνου του μέρους της εξουσίας που ανήκει στο παρόν, και ανοίγει έτσι το δρόμο για το χλευασμό της. Κάθε τραγωδία φανε-

ρώνει τη ζοφερή μελαγχολία της εξουσίας. Κάθε κωμωδία, το φαρσικό ομοίωμά της.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι σκοπός μου –και αυτή είναι μία από τις πολύ πρώτες έννοιες της λέξης «εικόνα»– είναι να βρω το πεδίο όπου εγγράφεται η *φιλοσοφική* κωμωδία του παρόντος. Να κατονομάσω, αν μου επιτρέπετε την έκφραση, τον θεωρησιακό Φαλλό του παρόντος μας.

Η δύναμη της κωμωδίας είναι να δείχνει ότι η γυμνή εξουσία δεν μπορεί να κρύβει αιωνίως, πίσω από πομπώδη εμβλήματα, ούτε την αγριότητά της ούτε το κενό της.

Ποια είναι τα ονόματα που εμπλέκονται στη φιλοσοφική κωμωδία του παρόντος, του δικού μας παρόντος; Ποια είναι σήμερα τα πομπώδη εμβλήματα της εξουσίας; Ποια είναι η αξία που βρίσκεται στο απυρόβλητο; Εκείνη που συνεπάγεται μία δυστυχή παρουσία του παρόντος; Κατ' εμέ, το κύριο όνομα είναι «δημοκρατία».

Για ν' αποφευχθεί κάθε παρανόηση, ας συμφωνήσουμε εδώ πως η λέξη «δημοκρατία» δεν παραπέμπει σε καμία θεωρία, ή μυθοπλασία, μιας συμμετοχικής εξουσίας του *δήμου* [ελληνικά στο πρωτότυπο], μιας έμπρακτης κυριαρχίας του λαού. Πρόκειται για τη λέξη «δημοκρατία» στο βαθμό και μόνο που δηλώνει μία μορφή του κράτους και ό,τι αυτό συνεπάγε-

ται. Είναι μία συνταγματική κατηγορία, μία νομική υπόσταση. Είναι η μορφή των πολιτικών ελευθεριών, οι οποίες υποτίθεται ότι προστατεύονται από το σύνταγμα και ενεργοποιούνται με την εκλογική διαδικασία. Είναι η μορφή του «κράτους δικαίου», την οποία επικαλούνται όλες οι λεγόμενες δυτικές δυνάμεις, όπως προσπαθούν να την επικαλεστούν και οι χώρες που ζουν υπό την προστασία αυτών των δυνάμεων, ή όπως φιλοδοξούν να τη φτάσουν οι χώρες που είναι πελάτες τους.

Είναι φανερό ότι, ακόμη και υπό αυτόν το στενό ορισμό, η λέξη «δημοκρατία» υποτίθεται ότι κάνει όλες τις καρδιές να υποκλίνονται, ενώ ολόκληρη η οικουμένη ψάλλει εγκώμα στο όνομά της. Σήμερα, η αντιπροσωπευτική δημοκρατία και η συνταγματική οργάνωσή της συνιστούν σαφώς το απροϋπόθετο της πολιτικής μας ζωής. Είναι το φετίχ μας.

Συνεπώς, για να φέρουμε σήμερα στο προσκήνιο την κωμωδία των εικόνων είναι σχεδόν υποχρεωτικό να εξετάσουμε το όνομα «δημοκρατία» ως αυτό που είναι: ο Φαλλός του παρόντος μας. Για να κατακτήσουμε, πέρα από τη μονότονη παρουσία της καθημερινής μας ζωής, τον παλμό ενός αληθινού παρόντος, χρειάζεται το θάρρος να πάμε πέρα από το δημοκρατικό φετίχ έτσι όπως το γνωρίζουμε. *Το μπαλκόνι του Ζαν Ζενέ* μπορεί να λειτουργήσει σαν προκαταρκτικός τελεστής.